

Carl Säve har riktigt gissat, att det ord i inskriftens slut, som man då ännu icke kunnat läsa, har varit *felaga*. Men han invänder själv mot detta förslag, att »på ingen annan bekant runsten finnes och man knappt kan tänka sig bruket att kalla en person på samma gång *mág* och *féлага*, *mág* och stallbroder». Varför detta skulle vara omöjligt, är svårt att förstå. Fsv. *magher*, isl. *mágr* betyder som bekant 'man befryndad genom giftermål: *mág*, svåger, svärfader o. s. v.' Tyvärr är inskriftens sista namn förlorat; tydligen har det varit ett tvåstavigt mansnamn på *-i*. De båda föregående namnen äro var för sig intressanta. *Iorundr* synes ha hört till de åtminstone i Mellansverige under vikingatiden vanliga mansnamnen. Det är känt från Sö 21 och 260, Öl 25, L 1355 Högstena (Västergötland) och från följande uppländska inskrifter: L 196 Vaksala sn, L 294 och 1677 Rasbo sn, L 302 Funbo sn, L 352 Skå sn, L 484 och 485 Skånella sn, L 539 Norrsunda sn, L 664 Litslena sn, L 720 Vårfrukyrka sn, L 775 Österunda sn, nyfunnen runsten vid Hägerstalund, Spånga sn (*ioruntr*) och nyfunnen vid Björklinge kyrka (ack. *iarut*). Även under medeltiden var det, enligt Lundgren, »rätt vanligt». Formen *Iorundi*, som förekommer här, är emellertid förut okänd. Den växlande skrivningen *ia* ~ *iu* ~ *io* vittnar om att första stavelsen har haft *u*-bruten diftong *iø* (isl. *Iorundr*).

Namnet *Vigmarr* förekommer dessutom på sörmländsk runsten, Sö 298 Uringe malm, Grödinge sn, och på en uppländsk, L 258 Åbyggeby, Vendels sn. Det är sålunda ett sällsynt namn. På västnordiskt område är det endast osäkert belagt i ett norskt ortnamn. Det kan därför knappast vara något tvivel om att Vigmar på de båda närbelägna Sö 292 och 298, inom samma socken, avse samme man. Runstenen på Uringe malm, rest över Vigmar av hans söner, är sålunda något yngre än Bröta-stenen, som Vigmar själv rest över sin släkting. Högst märkligt är, att de båda stenarna ha en likartad placering, djupt inne i en storskog, invid en färdeväg mellan avlägsna bygder, i båda fallen också nära socken- och häradsgräns.¹ Möjligen har anledningen till detta val av plats för minnesvårdarna varit den, att Vigmar har haft jordbesittningar på båda sidor om den stora skogen, både i Grödinge och i Haninge eller Sorunda. Eller ock ha de båda stenarna, var vid sin väg, stått som gränsmärken för Vigmars egendom, som i så fall legat i Grödinge. Detta senare är kanske det sannolikaste. De båda stenarna, som äro utomordentligt vackra och skickligt utförda, ha utan tvivel blivit ristade av samme man. Här på tyda flera överensstämmande detaljer, skiljetecknet +, runornas form, särskilt **r**, **u**, **l**, **t**, bruket av **h** för **g** (**uihmar**, **mah**, **felha**), korsets form m. m., framför allt den jämna och skickliga linjeföringen. Att kompositionen visar två olika mönster, beror givetvis på en berömvärd anpassning till stenens form. Flera andra av runstenarna i norra delen av Södertörn uppvisa f. ö. flera eller färre drag gemensamma med de båda Vigmar-stenarna och kunna vara utförda av samme ristare. Diftongen *æi* förekommer tecknad **ae** även på Sö 290 (**suaen**), **t** är uteglömt i ordet *stæinn* även på Sö 291.

293. Eldtomta, Grödinge sn, Svartlösa hd.

Pl. 192.

Litteratur: L 600. Joh. Bureus, Fa 6:1 n:r 209 (s. 89), Fa 5 n:r 140 (s. 56), Fa 1, s. 34; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 40; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Brate 1900 (ATA); R. Stenbock 1926 (ATA).

I slutet av första boken (»Lib. I») i sin »rätta inscriptions bok» (Fa 6) har Bureus upptagit ett antal inskrifter (n:r 206—227), vilkas »afritning fins i andra boken». Därmed åsyftar han den samling, som han annars hänvisar till som »Liber Joh. H. [d. v. s. Johan Henriksson

¹ Detta är fallet även med Sö 181. Om runstenar som gränsmärken se också Sö 73 (i Tillägget).

Axehjelm] in folio». »Men den boken let Joh. Henr. bortkomma 1633.» Bland inskrifterna i detta tillägg finnes också en »Vidh Eltomta i Grodinge» (F a 5: »Grodinge, Eldtomta»). Teckningen är sålunda förlorad, men inskriften finns lyckligtvis i behåll.

Liljegren har, med Bureus som källa, upptagit inskriften i sina *Runurkunder* (L 600), men, märkligt nog under Garns sn, Långhundra hd, Uppland. Han har tydligen ej kunnat identifiera Bureus' lokaluppgifter. — Dybeck har, i ett tillägg till sina *Svenska runurkunder*, uppgiften: »Runstenen 600 Liljegr. står på Elltomta egor i denna socken» [d. v. s. Grödinge]. Det är emellertid ovisst, om detta innebär något annat än en rättelse till Liljegren. Det förefaller i varje fall knappast troligt, att Dybeck själv har sett stenen. Möjligen återger han någon muntlig uppgift, som han har mottagit.

För övrigt har stenen varit helt försvunnen intill senaste tid. Vid sitt besök på platsen år 1884 upptäckte Boije ett fragment, liggande i grunden till en vedbod, som hörde till en handelsbod i byn. Intill ett år tidigare hade det, enligt uppgifter, som lämnades Boije, legat i trädgården till en av gårdarna i byn (kyrkovärden Larssons); det skulle vidare ha kommit i dagen »för 70—80 år sedan» vid rivningen av ett gammalt brygghus vid gården. Ytterligare ett runstensstycke skulle ha funnits, som sannolikt också kommit in i någon grund. Om dessa uppgifter äro riktiga, skulle alltså stenen redan i början av 1800-talet ha varit sönderslagen, och de olika styckena skulle ha blivit skingrade.

Boijes undersökningar synas ha efterlämnat en lokaltradition, att en runsten fordom funnits på platsen för Eldtomta handelsbod. Vid efterforskningar som med anledning därav Riksantikvariens ombud år 1926 företog, upptäcktes ytterligare ett litet fragment, innehållande runorna **k·ti** och passande samman med det förut kända stycket, på dettas högra sida. De båda fragmenten förvaras numera i Grödinge kyrkas vapenhus.

Stenen har, av de bevarade styckena att döma, varit ett vackert gråstensblock med slät yta. Ristningen är jämn, med smala, ej särdeles djupa linjer. Av fragmenten framgår också, att inskriften har varit fördelad på två rader, som legat intill varandra med gemensam mellanlinje. I den inre raden ha stått åtminstone de fem sista orden. Enligt Bureus har »andre raden» börjat med ordet **pain**. Troligen har första delen av den långa inskriften, med de fem sönernas namn, varit anbragt i en ormslinga längs stenens ytterkant och återstoden i en inre, oornrad slinga.

Inskrift (det inom [] efter Bureus):

[**auintr : auk : kerpar : auk : iki**] **altr · auk · ti** [**pkumi : auk : sikraif · || pair : raistu : stain : pin**] **sa : at · tu** [**li : faður : sin**]

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Öyvindr ok Gærdarr ok Ingjaldr ok Tidkumi ok Sigræif [*R*] *pæir raistu stæin þensa at Toli, faður sinn.*

»Öjvind och Gärdar och Ingjald och Tidkume och Sigrev, de reste denna sten efter Tole, sin fader.»

Rörande inskriftens läsning och runformer framgår ingenting anmärkningsvärt av Bureus' anteckningar. Nominativändelsen **r** saknas i 39—45 **sikraif** såväl i F a 6: 1 som i den ordnade renskriften F a 5.

Öyvindr och *Ingjaldr* äro tämligen vanliga mansnamn. *Gærdarr* förekommer även Sö 197 och 203, *Sigræifr* Sö 144 och 297. Andra belägg äro sammanförda i E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108. Om namnet *Tidkumi* se Sö 187 och 205. — Faderns namn, ack. **tuli**, är säkerligen detsamma som på Hovgårdsstenen, Adelsö sn (L 333) förekommer ristat **tolir** (2 ggr) och

på en runsten vid Hovsgärde, Rasbo sn (L 296) ack. **toli**, sålunda ett *Tolir* (eller *Tolir*). Det förekommer även i ett par västgötska inskrifter L 1362 (T 24) **tulir**, L 1400 (T 108) **tulir**, L 1390 (T 32) **-ulir**.¹ Snarast är väl *Tolir* en kortform av *Þorleifr*. Jfr **tula** *Tola* Sö 179.

294. Hallsveden, Grödinge sn, Svartlösa hd.

Pl. 197.

Litteratur: D 8vo 86. Ransakningarna 1667—84.

Avbildning: Dybeck a. a.

I fjärdingsmannen Anders Jenssons förteckning år 1686 över runstenar i Grödinge sn (se ovan s. 262) säges, att »oppå skougen Hallsveen ähr een stoor Runsten som står oppe». Hallsveden är namn på den stora skog, som från gården Hall i Östertälje sn sträcker sig söderut utmed Hallsfjärden i Östertälje och Grödinge socknar. Med ledning av dessa uppgifter anträffades stenen av R. Dybeck, som i *Svenska runurkunder* 2 (1857) avbildat densamma. »Stenen står», säger Dybeck, »vid en sämre körväg, som från trakten av gården Hall löper söderut nästan genom hela skogen». Av senare forskare har den emellertid icke kunnat återfinnas.

Stenen var enligt Dybeck »fem tum tjock och af vittrig, glimrande stenart». Den var drygt 3 alnar hög (= 1,80 m.) och ungefär hälften så bred. På v. sidan var ett stycke bortslaget, varigenom några runor gått förlorade.

Inskrift:

× **uifastr** × **ihuiþr** × **litu** × **raisa** × **at** × **ulf** × **faþur** × **sin** ×
 5 10 15 20 25 30 35

Vifastr [ok *Sigviðr* letu *raisa* at *Ulf*, *faður* sinn.

»Vifast och Sigvid läto resa efter Ulf, sin fader.»

Till läsningen: Efter 7 r torde på det bortslagna stycket av stenen ha funnits plats för ordet **auk**, skiljetecken × och ytterligare en runa, den första i det följande namnet. Otvivelsaktigt är Dybecks suppling av detta, **sihuiþr**, riktig.

De tre mansnamnen äro alla tämligen vanliga i vikingatidens inskrifter. *Vifastr* se Sö 282, *Sigviðr* Sö 116, 124, 171, 276.

295. Skälby (nu Lövestalund), Grödinge sn, Svartlösa hd.

Litteratur: Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Miscellanea* (hs F h 31 i Kungl. Bibl.); R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1, s. 8, 2, s. 40, Runa (fol.) 1 (1865), s. 85; Reseberättelse 1862 (ATA).

Enligt uppgifter av fjärdingsmannen Anders Jensson år 1686 (se ovan s. 262) funnos »i Skählby Sätegård 2 Runsteenar, dhen Ena står oppe och dhen andra ligger omkull». Av dessa finnes numera endast en i behåll, Sö 296. Den andra måste emellertid åsyftas i en anteckning av J. Peringskiöld om en runsten vid Skählby i Grödinge sn med inskrift **han va iguarsun**.

Dybeck har flera gånger sökt efter denna andra Skälby-sten. Han fann den aldrig, men väl mottog han säkra meddelanden, att den trettio år tidigare (sålunda omkring 1825) varit i behåll. »Hr Räntmästaren H. Schlytern har för mig berättat, att han för omkring trettio år sedan sett och afritat en Runsten, hvilken stått vid vägen, som leder upp till boningshusen.»

¹ Möjligen också L 603 Salmunge, Skederids sn (Uppl.): **pulir**; se E. Brate, *Svenska runristare*, s. 120 f.